

Franz Liborius Schmitz (ca. 1762 - 1827)

Danmarks og Norges mest produktive silhuettør

De fleste silhuettører brugte mekaniske hjælpemidler for at kunne fremstille vellignende portrætter. Men ikke Franz Liborius Schmitz. Han var mester i frihåndsklip. Kunstnerisk var han en af fagets fremmeste udøvere, og hans produktion var særdeles stor. Det er næppe forkert at hævde, at Schmitz er den kunstner, som er repræsenteret på flest danske museer.

Foged Andreas Landmark med familie

Schmitz annoncerede som regel sin ankomst til et nyt sted i den lokale presse. Annoncen kunne f.eks. lyde således: "Franz Schmitz, fra Bonn, anbefaler sig alle og enhver, som ønske deres Silhouetter udskaarne paa den hurtigste og meest lignende Maade. Prisen er 16 Skilling for et Par Brystbilleder og 1 Mk. 8 Sk. i fuld Positur. Han tilbyder sig paa Forlangende at opvarte enhver hjemme og opholder sig kun kort Tid her."

Indsat til højre er hans annonce i Adresseavisen (Trondhjem) 2 Sep 1803 med en næsten enslydende tekst. Han er vel næppe blevet rig af sit håndværk, selvom prisen på et enkelt brystbillede stort set modsvarede en dagløn. Men i perioder lever han særdeles godt. Da han i

1807 gæster Kristiania, indlogerer han sig på byens fornemste gæstgiveri, og af følgende annonce fra Bergen i 1813 fremgår det, at han har haft ganske travlt og næppe har lidt nød: "Da jeg hjemme i mit Logie er saa beskæftiget med Familie-Stykker, saa kan jeg ude i Byen ikke opvarte, naar ikke 5 á 6 Personer paa engang ønske min Nærværelse".

Jeg ved ikke, hvornår Schmitz vendte tilbage til Danmark fra denne rejse, men silhuetten nederst til højre er lavet i 1815-16 og stammer fra Assens. Den forestiller skipper Niels Villads Storm (1783-1869) med hustru Anna Maria Elisabeth Müller (1784-1867) og børnene Carl Storm (1809-27), Hans Storm (1810-78), Jacob Storm (1812-1866) og Poul Jacobsen Storm (1815-58). Silhuetten af Assens Kirke i baggrunden er umiskendelig.

Schmitz fortsætter med at rejse rundt i Danmark til sin død i 1827. Med hans død er også stort set de store familieportrætterets æra slut.

Silhuetternes storhedstid er perioden 1780-1850. Indenfor denne periode er Schmitz langt den mest produktive i Danmark og Norge. Han brugte ikke tekniske hjælpemidler til sine silhuetklip, men lavede dem på fri hånd, ja faktisk med venstre hånd, hvilket han også prælede af i nogle annoncer. Hans gruppeportrætter ("Familiestykker") har ofte en glimrende og gennemtænkt komposition. Farvelægningen af baggrunden med solnedgangsfarver er lige så genial, som den er simpel. For det første er farverne dekorative og tilføjer billedet en vis dybde. For det andet udgør denne 'belysning' en kunstnerisk retfærdiggørelse for, at alle billedelementer ses som silhuetter. En kunstnerisk genistreg. Schmitz signerede sjældent sine værker, men hvis man overhovedet kan tale om silhuetkunst, så var han en stor kunstner.

Schmitz' silhuetter har en række stærke kendetegn, som må betragtes som hans signatur:

- på helfigurer er fødderne små og meget spidse
- mændene har knæk i ryggen og tit store maver
- kvinderne afbildes ofte med nydelige runde bryster
- virile hårlokker markeres med nogle raske klip
- ordner og uniformer markeres med gennembrudte klip
- På familieportrætter er der ofte antydning af et hus i den ene side (i Norge sker det, at huset erstattes med en klippeside!). Farvelægning af baggrunden, som det ses på familiestykket fra Assens, er også et særkende for Schmitz. Klaser af blade på træerne samt fugle på himlen hører ligeledes til Schmitz' særlige virkemidler. På brystsilhuetter afsluttede Schmitz en overgang kvindernes ærmer med nogle flæser, mens mændene blot fik 2 konkave klip. Schmitz brugte dog også den mere traditionelle afslutning med et markeret ærme bagtil og en svag S-bue fortil.

De viste silhuetklip afslører også nogle ligheder, som måske kan bruges til at aldersbestemme enten de afbildede børn eller selve klippet. F.eks. er der en slående lighed imellem de to 6-7 årige drenge i midten af hver silhuet.

Der er tydeligvis også symbolik i de genstande, som personerne har i hænderne. F.eks. har skipper Niels Storm (silhuetklippet til højre) naturligvis en søkikkert under armen, og på silhuetter af en bagerfamilie har familiefaderen lige så selvfølgelig et brød i hånden. Faderens vilje med børnene kan også tit aflæses af, hvad de bærer i hænderne. Symbolikken er krystalklar, når fogeden holder sin ældste søn til bogen, og når skipperens ældste søn bærer en skibsmodel. Mindre børn har ofte en fugl eller en blomst i hænderne, og disse genstande kan muligvis bruges til aldersbestemmelse.

Schmitz' produktion var enorm. Hans ubestridelige talent, rimelige priser og omfattende [rejsevirkksomhed](#) medvirkede til den store udbredelse, som hans silhuetter fik, specielt i Danmark og Norge. Men han signerede meget sjældent sine værker. En uvidende eftertid har derfor ofte tilskrevet hans værker helt andre silhuettører, professionelle som amatører. Hvis man i familien støder på en veludført klippet silhuet uden signatur, giver det god mening at arbejde ud fra en hypotese om, at den er klippet af Schmitz. En analyse af silhuetternes stilelementer og komposition vil ofte godtgøre, at Schmitz er mesteren.

Schmitz var professionel silhuettør. Han stammede fra Bonn, men som mange af sine kolleger rejste han rundt for at finde sine kunder. I 1799 er han i Kiel, I maj 1800 holder han bryllup i Valøby ved Køge, i 1802 er han på en kort rejse i Norge, i januar 1803 er han i Odense, og samme år rejser han igen til Norge. Fra denne norgesrejse har jeg bl.a. set arbejder fra hans hånd i Bergen, Trondheim og Drammen. Fra 1805 er København hans faste udgangspunkt med mange rejser i de danske provinser, til Norge i 1807 og til Sverige 1810-11.

I 1812-14 foretager han endnu en rejse til Norge, og denne gang kommer han vidt omkring. Fra denne rejse findes et familieportræt af hovedkasserer Andreas Schaft i Kristiania og et tilsvarende af skibsreder Søren Pedersen i Mandal, ligesom Schmitz opholdt sig i Bergen i en længere periode.

Fra samme rejse stammer den viste silhuet af foged i Sønmøre Andreas Landmark (1769-1839) med børnene Andrea Nordlow Landmark (1798-1891), Karen Marie Landmark (1800-33), Johan Daniel Stub Landmark (1806-60) og Niels Wind Landmark (1802-41). Jeg formoder, at det må være Ålesunds kuperede silhuet, som anes i baggrunden. Liborius Schmitz har altså taget sevejen, og jeg har indikationer af, at han har været så langt nordpå som Helgeland, men har underligt nok ikke fundet ham i Trondheim.

Franz Schmitz, fra Bonn, anbefaler sig alle og enhver, som ønske deres Silhouetter udskaarne paa den hurtigste og meest lignende Maade. Prisen er 16 Skilling for et Par Brystbilleder og 1 Ort 8 ß i fuld Positur. Han tilbyder sig paa Forlangende at opvarte enhver hjemme, og opholder sig kun kort Tid her. Logerer hos Madame Heschler.

Annonce i Adresseavisen 2 Sep 1803

Skipper i Assens N.V. Storm med familie 1815-16